

Potrč in vprašanje slovenskega knjižnega jezika

Marko Jesenšek*

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 811.163.6:821.163.6.09Potrč I.

Marko Jesenšek: Potrč in vprašanje slovenskega knjižnega jezika. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 84=49(2013), 2–3, str. 125–140

Razprava predstavlja Potrčev odnos do slovenskega knjižnega jezika – pisal je v knjižni slovenščini, vanjo pa je vnašal tudi narečne posebnosti, tako da je v slovensko pripovedništvo 20. stoletja načrtno uvajal nekatere v osredju manj znane vzhodnoštajerske besede. Potrčev jezik ni narečje ali nenadziran vdor narečnega besedja ter narečnih slogovnih prvin v umetnostni jezik – blažil je razkorak med knjižnim in narečnim v slovenskem jeziku, zavedajoč se, da je to še toliko lažje v umetnostnem jeziku.

Ključne besede: Potrč, slovenski knjižni jezik, narečje, vzhodnoštajerske besede

1.01 Original Scientific Article
UDC 811.163.6:821.163.6.09Potrč I.

Marko Jesenšek: Potrč and the Question of the Slovene Standard Language. Review for History and Ethnography, Maribor 84=49(2013), 2–3, pp. 125–140

The treatise presents Potrč's attitude towards the Slovene standard language – he wrote in the standard Slovene language and put some dialect features in it. In this way he premeditatedly introduced lesser known East-Styria words to the 20th century Slovene storytelling. Potrč's language is not a dialect or an uncontrolled invasion of dialect vocabulary and dialect literary means into the literary language; it softened the difference between the standard and the dialect in the Slovene language, knowing that this is the easiest done in the literary language.

Key words: Potrč, Slovene Standard Language, dialect, East-Styrian words

* Dr. Marko Jesenšek, redni profesor za slovenski jezik na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, marko.jesensek@um.si

I Ivan Potrč je na več mestih predstavil svoj odnos do slovenskega jezika, zato je treba njegovemu jeziku posvetiti posebno skrb (Bohanec 1983: 442). Literarni zgodovinarji so njegovo delo primerno raziskali in ovrednotili, pri analizi dram, romanov in kratke proze pa so opozarjali tudi na jezikovne posebnosti njegovega pisanja.

1.1 Prvi je njegov jezik ocenjeval kritik Andrej Budal – zapisal je, da je »/n/ov, močan pokrajinski val /je/ s Sinom vdrl v naše leposlovje«. Potrčev jezik je označil za »spretno združitev« knjižne slovenščine in štajersčine predvsem v besedju, pohvalil je »kopico lepih izrazov«, opozoril pa je tudi na veliko slabih pravopisnih oziroma normativnih rešitev (Budal 1938: 182–183). Potrč je kritiko, označil jo je za »pošteno«, poskušal razumeti, vendar ji ni sledil in je glede rabe slovenskega knjižnega jezika »pri sebi ostajal«, kar je pomenilo, da je zagovarjal živo govorico, delno pokrajinsko in mestoma tudi narečno obarvano, če je s tem lahko bolj realistično »ustvaril junaka in njegov značaj«. Budalove oznake, da mu na nekaterih mestih »štajersčina udarja čez ojnice sedanjega pravopisa«, se Potrč nikoli ni več otresel. Šafar (1960: 238–239) je sicer opravičeval Potrčeve začetne slovnične pomanjkljivosti, na katere je opozoril Budal, misleč, da so bile narejene »hote, ker njegovi ljudje pač tako govorijo«, kljub temu pa je v Potrčevem jeziku prepoznal pravo narečje:

Tako dobesedno prenaša živo govorico v svoja dela, da jih je brez posebnih težav mogoče brati v njegovem domačem narečju. Jezik mu poje, včasih resda nekam trdo, ali tudi v taki neblagoglasnosti poje. Obilo rabi lokalizme, ki pa se trdno vraščajo v delo, da niso v škodo, temveč le še večajo prepričevalnost. In še nekaj je treba ugotoviti: tujk in izposojenk ter papirnatih izrazov Potrč ne rabi. Zato mu je jezik živ, resnično ljudski in pristen. (Šafar 1960: 239)

1.2 Šifrer (1967: 436) je ponovil vajo o »umiku od standardnih pravil slovenske slovnice«, kar je prepoznal za slabost, dialektizme pa je sprejel kot novost, ki jo je označil za »izrazno individualnost v sodobni slovenski prozi«; narečno besedje je napačno razlagal za arhaično in odmaknjeno od tradicije, kljub temu pa je pozitivno ocenil Potrčev jezik, ker je »nepapirnat in neuglajen, kot bi rasel naravnost iz zemlje«.

1.3 Lino Legiša (1969: 391) je tako oznako ponovil – popustljiv je bil do Potrčevega štajerskega besednega zaklada, ki ga je pripisal »naturalistični obdelavi« in »domačnosti s stvarnostjo, ki jo pisatelj zna dobro opazovati«, zavrnil pa je Potrčevo skladnjo, ki je zaradi pisanja »iz osebne bližine« slaba. Zmoto o narečni nenormativnosti Potrčeve skladnje je strnil v kratki

negativni oznaki, da je Potrčev stavek poln »nerazgnetenih zvez« in pri tem sledil Šafarju (1960: 239), ki je za Potrča zapisal, da »rad gradi nenavadno, večkrat preseka misel z vrinjenimi stavki, da se še poveča temperamentnost njegovega pisanja«. Legiša ni dodal nobenih analiz, dodatnih razlag, pojasnil oz. primerov »emocionalnih vozlov«; zdi se, da je tako označevanje postalo ustaljeni motivni drobec slovenskih literarnih zgodovinarjev, ki so poskušali ocenjevati tudi Potrčev jezik.

1.4 Premik je uspel šele Francu Zadravcu (1972: 310), ki je sicer povzel misel o »narečnem barvanju« jezika v Potrčevi kmetški prozi – v tem je prepoznal pozitivno »osveževanje knjižnega jezika« s prleškimi dialektizmi –, nato pa je razmišljanje o »vdoru narečij« v slovenski knjižni jezik prepustil jezikoslovnim analizam:

Naloga lingvistov je, ugotoviti, koliko njihovih narečnih besed se je ustalilo kot leksikalno gradivo slovenskega knjižnega jezika. Tu lahko povemo le, da so jih pisali v tolikem številu, zlasti Kranjec, Prežih in Potrč, da so morali nekaterim delom dodajati narečno-knjižni slovarček. (Zadravec 1972: 310)

Zadravec (1973: 485) je povečano število dialektizmov in lokalnih fraz v Potrčevem pisanju pripisal preslikavanju »lokalnega življenjskega stila«, zavrnil pa je napačno razlago o neknjižnosti njegovega jezika in slabi skladnji. V prvi natančni analizi Potrčevega sloga je opozoril na drugačne, med literarnimi zgodovinarji do tedaj spregledane razsežnosti njegovega jezika, predvsem pa je poudaril, da pisatelj ni »odpadnik od knjižne norme«, ampak da njegovi jezikovni lokalizmi »to normo dinamizirajo, jo sproščajo in odpirajo za sveže jezikovne dotoke« (Bohanec 1983: 443).

1.5 Ilich (2003: 439) je ponovil misel o »močni narečni obarvanosti« Potrčevih besedil, vendar po Zadravcu že s spoznanjem, da je tako pisanje značilno predvsem za njegove zgodnje novele in povesti, v katerih si je zastavil kot »enega od ciljev« svojega pisanja vdor štajerskih jezikovnih prvin v besedni zaklad knjižne slovenščine. To pa je v času, ko je slovensko jezikoslovje pod vplivom strukturalizma priznavalo za lep in pravilen le knjižni jezik, narečni govor pa je bil v javnih nastopih prepoznaven kot grd in nepravilen (Jesenšek 2005), nakazovalo možne nove smeri razumevanja in razvoja slovenskega knjižnega jezika. Norma in predpis bi se bolj prilagodila živemu govoru, razkorak med knjižno normo in rabo jezika bi se zmanjšal, jezikoslovci pa naj bi, kot v času Kopitarjeve znanstvene slovnice, jezik popisovali in ga ne predpisovali, kot je to po Potrčevem mišljenju počela Toporišičeva sodobna slovenska slovnica. Iz zgodovine

slovenskega jezika poznamo njegov dvojnični razvoj (Jesenšek 2011a) in knjižne ter pokrajinske različice (Orožen 1996, 1996a, Jesenšek 2005a), zato sodobni knjižni jezik ni nadaljevalec zgolj slovenske kranjske knjižne norme in ne more pristajati na diktat središča. Potrč je bil prepričan, da knjižni jezik ne more biti »zapoved«, ne sme biti »predsodek«, ampak mora biti odprt in dovoljevati »manjše odmike« (Dermastia 1978: 14) od vsega, kar je le središčno normodajalnega. Umetnostni jezik te meje premika, odpira nove izrazne možnosti slovenskega knjižnega jezika, vpliva na njegovo normo ter jo tudi spreminja. Pisatelji so odgovorni za jezik svojega naroda in če zaide v slepo ulico, tako da postane šibak in ne odraža več slovenske ustvarjalnosti, morajo na to opozoriti. Jezik mora ostati živ in treba ga je »čutiti pri vsaki črki«, to pa je mogoče le, če ni umeten in od-tujen od uporabnikov. Potrč je bil prepričan, da je slovenski ljudski jezik funkcijsko in socialno polno razvit in usposobljen za upovedovanje vseh govornih položajev, zato je primerna podlaga za knjižno normo ter zgled, kako se izogniti »papirnatemu jeziku« (Dermastia 1978: 14).

1.6 Zadravčevo razumevanje je nadgradila Jožica Čeh Steger. V Potrčevem slogu in jeziku prepozna »mnogo več kot zgolj lokalno in pokrajinsko barvo«:

Opisana slogovna sredstva (narečno, nekoliko arhaizirano besedišče, ekspresivni glagoli, lastna imena, ljudska primera, ogovorne figure idr.) pokažejo na tesno povezanost jezikovnih in psihofizičnih značilnosti Potrčevih literarnih oseb. Marsikatera vzhodnoslovenska beseda je prav iz Potrčeve pripovedne proze prišla tudi v Slovar slovenskega knjižnega jezika, kjer je avtor pogosto naveden kot ponazarjalni vir za besede, ki so označene z oznako vzhodnoslovensko. Tudi s tega vidika predstavlja Potrčeva proza neprecenljivo bogastvo slovenskega jezika in kulture. (Čeh Steger 2006: 22)

»Jezikovne podkode«, ki so jih literarni zgodovinarji v preteklosti pri Potrču aksiomizirali kot slabost, Jožica Čeh Steger prepozna za njegovo »jezikovno raznoličnost in bogastvo«, za »prvinski jezik pisatelja«, ki je »edini jezik, s katerim je lahko avtor najpristneje oblikoval podobo svojega človeka«. Tako je razmišljal tudi Potrč, saj se je v dramah iz severovzhodne Slovenije »trudil pisati slovensko, ne v dialektu« in »na slovenski način« (Dermastia 1978: 14). V slovenski literarni zgodovini se je končno uveljavilo dejstvo, da je Potrč pisal v knjižni slovenščini (Čeh Steger 2012: 301), v katero pa je vnašal pokrajinske in lokalne posebnosti, zlasti besedje, tako da z njihovo pomočjo »živo razkrije človekovo misel, čustvo in strast«

(Čeh Steger 2006: 17). Do tega spoznanja je lahko prišlo, ker se je slovensko jezikoslovje, osvobojeno strukturalističnega pogleda na jezik, odprlo tudi do jezikovnega obrobja, do vsega nesrediščnega, kar je v preteklosti bilo prepoznano za jezikovni partikularizem in odstop od pozitivne razvojne poti slovenskega knjižnega jezika. K novemu, tj. drugačnemu pogledu na vlogo in položaj slovenskega jezika v družbi je pripomogel tudi Potrč, ko je v umetnostnem jeziku soočal slovenski standard z vzhodnoslovenskimi narečnimi jezikovnimi prvinami – šlo je za podobna jezikovna prepletanja kot sredi 19. stoletja, ko sta se ob poenotenju slovenskega knjižnega jezika združila osrednje-in vzhodnoslovenski knjižni jezik (Jesenšek 2013), le da je tokrat šlo za odpiranje slovenske knjižne norme do nekaterih prvin živega govora, zlasti za sprejemanje besedja iz slovenskega jezikovnega obrobja, v Potrčevem primeru iz panonskega prostora.

2 Potrč je bil v jezikovnem pogledu tradicionalist¹ in se je težko prijavjal novostim, ki so jih v slovnico uvajali predstavniki nove generacije slovenskih jezikoslovcev. Bil je, kar se jezika tiče, odvisen od gimnazijskega znanja, sicer pa bolj ali manj samouk, ki je bil prepoznaven po »svojem slovenskem jeziku«. S prvimi jezikovnimi pravili se je verjetno srečal še v Janežič-Sketovi slovnici ali njeni priredbi,² v gimnaziji se je slovenskega jezika učil po Breznikovi slovnici,³ po drugi svetovni vojni se je moral privaditi slovnici štirih,⁴ nikoli pa ni povsem sprejel strukturalistične

¹ Zagovarjal je določene vrednostne kriterije, ki v umetnosti ločijo zrno od plevla, zato kot tradicionalist ni mogel sprejeti »formalističnega pokra in besednega sprenevedanja« (Hofman 1978: 376) dela mlajše generacije slovenskih pisateljev: »/K/ajti to je bil čas, ko je nekaj pisateljskega sveta pisalo poseben, danes bi rekli, novacijski jezik: na vsaki popisani strani je bilo nagrmađeno prepolno nekih besed, ki jih niste še nikoli v knjigah brali, vendar bile so svojske in vnaprej so razodevale pismarjevo skrotovičeno besedarsko genialnost.« (Potrč 1983: 10). Manca Košir (1982: 345) je Potrčevo tradicionalnost povezala z njegovim (pre)ozkim literarnim »okusom«.

² Deseta izdaja Janežič-Sketove slovnice je leta 1911 izšla v Celovcu.

Potrč je v intervjuju Miroslavu Slani odkril, da je še v svojih »pastirskih letih« takoj za Bevkovimi *Pastirci* imel tudi svojo slovnico: »To je bila broširana slovenska slovnica. Ni bila za šolarje, bržčas je bila natisnjena za učitelje.« (Slana 1981: 18) Anekdotično pa mu je na paši pol te slovnice pojedla krava in rodila se je zgodba o Potrčevem slabšem (polovičnem!) obvladovanju tiste knjižne norme, ki jo predpisuje slovničar. Tako je, »Kadar krava slovnico požre ...«, je svoj intervju s Potrčem v reviji 7D hudomušno naslovil Slana (1981: 18).

³ Potrč se je vpisal na gimnazijo leta 1926, dve leti pred tem pa je na Prevaljah izšla tretja izdaja Breznikove slovnice za srednje šole.

⁴ Gre za od Toporišiča imenovano čitankarsko slovnico, znano tudi pod imenom slovnica štirih, ki so jo sestavili Bajec, Kolarič, Rupel in Šolar in je v nakladi 40.000 izvodov izšla leta 1956.

Toporišičeve,⁵ ki je bila zadnja med štirimi slovenskimi slovniciami v Potrčevem življenju. Zavedal se je, da ni jezikoslovec, zato se v strokovna jezikoslovna vprašanja in polemike ni vmešaval,⁶ se je pa v sedemdesetih letih dvakrat postavil na stran, ki se ni strinjala s takrat najnovejšimi pogledi na jezik in na jezikovno politiko.

2.1 V polemiki med Toporišičem in Javorškom, se zdi, je pritegnil Javoršku, ki »je nedavno dosti povedal o tem jeziku«, medtem ko je za sodobne jezikoslovce in pisatelje mislil, »da gre pri jeziku, ki ga nekateri uvajajo v slovenski prostor, predvsem za šokiranje«:

Gre pa za vprašanje jezika, za vprašanje odnosov do ljudi. To sem začutil že pri delavcih. Davno pred vojno. Na Ptuju in v Rušah. Če si govoril z delavcem, če si ga spoštoval, je tudi on premislil, kako je govoril s teboj. Jezik, posebno literatura je nekaj, kar se mora čutiti pri vsaki črki; gre za oplemenitenje odnosov med ljudmi. (Potrč 1978: 14)

Potrč je zagovarjal ljudsko osnovo kot najboljše merilo za sodobno slovenščino, zato je bil zadržan do strukturalističnih pogledov na slovenski jezik, in zdi se, da je jezikovne novosti in spremembe v sedemdesetih letih odklanjal kot »igre in igrice za svojo lastno zabavo ali za mučenje svoje lastne duše«. Verjel je Vidmarju, ki ga je prepričal s svojim »odnosom do ljudskega, ko stojiš s svojo pametjo na svojih ali domačih tleh«, zato

⁵ Gre za drugo znanstveno slovnico slovenskega jezika (po Kopitrajevi 1808/9), ki je izšla leta 1976, njeni predhodniki pa so štirje zvezki, imenovani *Slovenski knjižni jezik* 1, 2, 3 in 4, izhajajoči konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih let 20. stoletja, nastali pa so iz ostre Toporišičeve kritike slovnice štirih.

⁶ Izjema je le zapis v *Jeziku in slovstvu*, ko je uredništvo pripravilo anketo med slovenskimi pisatelji o rabi predpreteklika v slovenskem jeziku. Šlo je za mnenja ob razpravi o predpretekliku, ki jo je napisala Breda Pogorelec (1960: 152–160). Potrčev odgovor navajam, ker je značilen za njegov odnos do jezika, ki je ostal ves čas nespremenjen in premočrten – kar ima osnovo v ljudskem jeziku in živi govoric, je sprejemljivo in normodajalno, sicer pa nepotrebno, čeprav je arhaično slovensko ali umetna novotvorba: »Ne vem, če je prav, da ste o tem pluskvamperfektu ali antepreteritu prav mene povprašali; meni je bila ta oblika vselej tuja, celo malce neprirodna, skratka, motila me je ter me še vedno moti pri branju, čeprav sem se navadil, da jo prenašam; v šoli, kjer sem zvedel za njo, mi je bila dokaj neprijetna ter sem se je celo bal – prinesla pa jo je v našo šolarsko zavest latinščina, profesorji slovenščine nas niso nikoli preganjali z njo, izjema tod so bili le latinci. Kako smo včeraj pisali in kako danes pišemo, to je bila stvar včerajšnjih ter je stvar današnjih ljudi, ki pišejo – kdajkoli je ta pluskvamperfekt zašel v literaturo iz žive govoric, je bilo lahko vselej prav, mislim pa, da je bil poprej priučena ali umetna ko prirodna stvar. Kar se mene tiče, mislim, da ga ne bi kazalo ne gojiti ne umetno vzdrževati, niti mu ne bi bilo treba spomenika postavljati ter ga častiti – živa govorica ga bo potrebovala, če ga bo občutila; a če ga ne bo – kdo ga naj varje?« (Potrč 1960: 236)

ni mogel razumeti »nenaravnih in neživiljenjskih literarnih tvorb« (Potrč 1975: 124–125). Na področju jezika je tako stališče zagovarjal Javoršek, ki je bil glasen kritik Toporišičevega dela – ni polemiziral z njegovim znanstvenim delom, nasprotoval pa je neposrednemu prenosu novih znanstvenih spoznanj na področju slovenskega jezika v šolo in šolske učbenike, ki »mladega človeka posiljujejo z novostmi v slovnici«. Javoršek je nasprotoval novostim v slovenski slovnici, skliceval se je na ljudsko izročilo, glede razumevanja jezikovnih vprašanj pa je zagovarjal tradicionalno slovnico in pojmovanje jezika, »ki sta ga izoblikovala Breznik in Šolar«. Potrču je bil tak pogled na jezik blizu, prav tako pa tudi umirjena jezikovna politika, ki pa je v sedemdesetih letih že začela dvomiti v jugoslovenarstvo.

2.2 Začelo se je s pismom o jeziku IO GO SZDL 21. aprila 1965, v katerem je bilo zapisano, da se zrelost in kultura družbe kažeta v odnosu do njenega jezika in da je treba skrbeti za slovenščino, saj je v skupni državi preveč zastavljena kljub drugačnim dogovorom in zagotovitvam:

Načelno so bila namreč osnovna vprašanja glede rabe jezika v republiški skupščini in v skupnosti jugoslovanskih narodov urejena, gre le za uresničevanje pravic in dolžnosti, ki izvirajo iz republiške in zvezne ustave ter za poglobljen odnos do soobčana, ki mu mora biti jezik nacionalna in kulturna vrednota. (SJ 1983: 217)

Ob desetletnici tega pisma je IO SZDL (22. 4. 1975) svoja stališča še bolj zaostril – uveljavljanje in razvijanje slovenščine v Jugoslaviji ni le delo jezikoslovcev, ampak gre za širše družbeno vprašanje, saj se srečujemo s številnimi primeri nepravilnega odnosa do slovenščine ter neustrezne rabe jezika. Sledil je poziv za čim višjo kulturo govornice in pisane besede ter za odgovornost vseh in vsakogar za pravilen odnos do slovenščine. Na pismo se je odzvalo Slavistično društvo Slovenije, ki je na blejskem kongresu leta 1977 izpostavilo vprašanje pouka slovenskega jezika kot prvega jezika v Sloveniji in kulturne dediščine, vrh pa je bil dosežen v Portorožu leta 1978 s posvetom Slovenščina v javnosti. Izpostavljeno je bilo vprašanje zanemarjanja slovenskega jezika, jezikovne kulture in osvobojenosti jezika, premajhna skrb za jezikovno kulturo ter položaj slovenskega jezika v znanosti in družbi. V Portorožu so načrtali novo slovensko jezikovno politiko in jezikovno načrtovanje, v ospredje je stopilo razpravljanje o slovenščini v javni rabi, ustanovljena je bila sekcija in pozneje svet Slovenščina v javnosti, svoje poglede na jezik je začelo objavljati Jezikovno razsodišče, slovenščina je bila na barikadah, kot že tolikokrat v preteklosti, ko je šlo za prelomne trenutke v slovenski zgodovini (Jesenšek 2011). Slovenija je bila

tudi zaradi jezika pripravljena na odpor do t. i. skupnih jeder, tj. leta 1983 predlaganega poenotenja učno-vzgojnih programov v Jugoslaviji, končni pravi cilj, ki se je s skupnimi jedri želel doseči, pa je bila večja centralizacija države. Potrč se s temi akcijami v sedemdesetih letih ni več istovetil, bile so stvar nove, mlade generacije, ki je razmišljala drugače, ki je imela drugačne cilje in druge vrednote, zato je med njim in novim valom bilo preveč razhajanj:

Naša socialistična zveza naj ne bi samo resolucij o jeziku sprejemala in naj bi tudi ne zapirala oči, ko se ji pred očmi po mili volji vsakršnega pametnjakoviča in štacunarja kvari tisto govorico, tisti jezik, za katerega bijemo še danes bitko – bitko, ki je v današnjem svetu toliko ko vest človeštva. (Potrč 1983: 15)

Mogoče so mi zamerili, da sem ostajal preveč zvest svoji mladi socialistični republiki in da sem se premalo z našimi meščanskimi nergači bratil, in pa – bil sem komunist. (Košir 1982: 338)

Ko so začeli umirati njegovi prijatelji in ljudje, ki so imeli enak svetovni nazor in s katerimi je delil enaka razmišljanja o jeziku ter literaturi, se je zavedel usodnosti časa, v katerem je živel, in spoznal je, da se je treba umakniti novi generaciji, ki razmišlja in piše drugače kot njegova:

Ta naš čas, težek je ko svinčeno nebo: Kriv si, ker si! Kdaj bomo dojeli ali le kdaj se nam bo do kraja razodela tragika našega velikega in vendar tako usodnega časa? (Potrč 1980: 850)

3 Literarni zgodovinarji in pisci intervjujev so aksiom o Potrčevi neknižni slovenščini oz. štajersščini vztrajno ponavljali in čeprav tega v natančni jezikovni analizi nihče ni potrdil, je kot zaščitni znak svojega pisanja to misel sprejel tudi Potrč, ki mu je, tako se iz njegovih izjav zdi, taka oznaka celo ustrezala. Med slovenskimi pisatelji je postajal prepoznaven s »svojim slovenskim jezikom« in čeprav si je želel, da bi se njegova »štajerska slovenščina s krajnsko zbogala« (Slana 1981: 18), je kljub temu pogosto opozarjal na svojo jezikovno razlikovalnost:

Ali moja »nesreča«, kar se jezika tiče, je bila ta, da sem prišel na svet na Štajerskem in da nisem znal našega »kranjskega« (nočem prizadeti Dolenjcev!) jezika – in to mi je očital že prvi moj kritik, Budal; /.../. In danes vidite, kako je prav, ko se te naše »kranjščine« nisem nikoli privadil, kajti začel sem popisovati svojega domačega človeka, a tega sem hotel po domače in po slovensko prikazati /.../. (Potrč 1983: 14)

Zanimivo je, kako je bil Potrč tesno povezan s severovzhodno Slovenijo, s pokrajino in ljudmi, o katerih je pisal. Njihovega sveta in njihovega življenja ni znal predstaviti s suhoparnim in od njih odtujenim knjižnim standardom – zdelo se mu je, da bi z njim »ponarejal življenje«. Če ne bi imel svojega jezika, »materinske govornice« Haloz in Prlekije, bi mu v knjigi »začelo usihati življenje« (Potrč 1983: 10). Ko je Vraz poskušal v slovensko pesništvo vnesti več panonskega besedja, ga je Prešeren po Čopovi smrti ostro zavrnil, podobno ni bil sprejet Ilešičev novoilirski poskus na začetku 20. stoletja. Potrč se je zato zavedal, da bo moral svojim štajerskim likom šele priboriti »slovensko jezikovno domovinsko pravico« v slovenski literaturi oz. dramatiki:

V tej pa so moji kmečki ljudje le takrat zaživeli, ko so svojo slovenščino – a to sem vendar vedno hotel pisati! – po svoje govorili. Govorica v igri je morala biti živa, morala je prinašati dejanja, morala je ustvarjati junaka, in njegov značaj – govornica v drami je bila vse, je bila alfa in omega te moje kmečke dramatike. (Potrč 1983: 11)

Potrč se je glede svojega jezika najraje skliceval na Lavrina,⁷ ki je v njegovem pisanju videl izhod iz stagnacije, v kateri se je znašlo slovensko pripovedništvo, saj je v romanu *Na kmetih* v slovenski literaturi zaživel bogat, živ in neposreden štajerski svet (Hofman 1978: 367) v knjižnem jeziku, ki je »pristno ljudski« in za katerega mora pisatelj ves čas skrbeti in ga razvijati.

Potrč je v zadnjem objavljenem intervjuju (Novak Kajzer 1993: 172–176) jasno in odločno zavrnil vse stereotipe o svojem pisanju in jeziku, ki naj bi ga »velikokrat barval z narečjem«. Zdi pa se, da se je stereotip tako ukoreninil, da ga niti intervjuvanka ni znala preseči in je Potrču dvakrat zastavila enako vprašanje:

»Vi ste velikokrat barvali svoj jezik tudi z narečjem?« – »Niti ne. /.../ jaz sem ostal pri svojem načinu pripovedovanja.« – »Torej se ne strinjate, da je v vaših tekstih precej narečnega?« – »Ne. Vsak izraz, ki sem ga zapisal, ni bil moja stvaritev, ampak sem ga vzel iz tistega okolja, v katerem ta jezik živi. S tem se mi je zdelo, da je tisto, kar sem povedal, še bolj res. Vendar pa boste večino izrazov v mojih delih,

⁷ Na sprehodu iz Fiese do Pirana je Potrču dejal: »Kolikor sem roman prebiral, vam moram povedati to, česar se sami ne zavedate, ne vi, a tudi drugi pri vas ne. Ne zavedate se, kako ta naša slovenščina stagnira – to vaše pisanje pa ji prinaša novih sokov, prinaša jih s tiste slovenske polovice, ki je bila doslej tako malo tvorna pri slovenskem pisanju, kajti Aškerc je komaj nekaj – vse drugo piše knjižno slovenščino, ki je pri nas na tako ozkem prostoru nastajala, razen Miška Krajnc seveda – on je prekmurska svojost, prinesel nam je zadnji kos domovine v literaturo.« (Potrč 1983: 12).

ki se mnogim morda zdijo neobičajni, našli že v pravopisu, samo uporabljamo jih skoraj ne več. Vedno sem hotel biti svojski, nisem pa hotel jezika umetno fabricirati.« (Novak Kajzer 1993: 174)

Štajerske narečne prvine in ljudski jezik lahko obogatijo slovenski knjižni jezik, vendar pa pisatelji »ne smejo pozabiti, da pišejo slovenski jezik in da ne gre trpati pisanja z besedami, pri katerih se branje zatika.« (Potrč 1950: 548). Narečnega pri Potrču ni toliko, da bi spodkopalo trdno slovensko knjižno normo – največ je značilnega štajerskega besedja, kakšna oblikoslovna ali glasoslovna posebnost, sicer pa gre za visoko kultiviran knjižni jezik. Potrčev jezik v kmečkem okolju ne more biti umeten, knjižno privzdignjen in zato odtujen. Gre za čim bolj natančno posnemanje živega govora, ki je pri Potrču posledica odločitve, da ostaja zvest »svojemu načinu pripovedovanja«, zato je pisal tako, »da bi ljudje razumeli, kaj hočem povedati«. To pa je pomenilo živ jezik in živ slog, tak, kot se govori vsak dan, niti najmanj literarno privzdignjen, umeten ali celo larpurlartističen. »Pobuda za pisanje je to, kar me boli«, tega pa se ne da spremeniti »v umetnost zaradi umetnosti«, ampak je treba zapisati tako, kot se sliši med ljudmi, v haloškem okolju, med kmeti, dninarji, proletariatom. Potrč je povzel tak način pripovedovanja, zavedajoč se, da ni kot npr. včasih pri Ingoliču ali Kranjcu, ki »uporablja tudi malo prekmurščine«. V času, ko se je slovenski knjižni jezik razlagal kot nekaj pravilnega in lepega v primerjavi z nepravilnim in grdim narečjem, je Potrč blažil umetno postavljeno strukturalistično razmerje med knjižnim in narečnim v slovenskem jeziku, zavedajoč se, da je to še toliko lažje v umetnostnem jeziku. Gre za literarni slovenski jezik, ki ni narečje ali nenadziran vdor narečnega besedja ter narečnih slogovnih prvin v umetnostni jezik. Potrč je premišljeno »bogatil naš besedni zaklad«, tako da je v slovensko pripovedništvo 20. stoletja načrtno uvajal nekatere v osredju manj znane izraze. Besedje iz slovenskega panonskega jezikovnega prostora, ki ga je izbiral iz svojega govornega okolja, je praviloma zapisal le, če ga je našel tudi v obstoječih slovarjih, npr. v Pleteršnikovem, ali pravopisih:

/I/n ko sem začel listati in pregledovati Pleteršnika, sem videl, kakšno bogastvo naše besede, ki je sicer zapisana v Pleteršniku, še vedno živi v naši slovenski govorici – le da knjig ni nihče pisal v tem našem, da, slovenskem jeziku. (Potrč 1983: 15)

»Svojskost« Potrčevega pisanja se kaže v njegovem jezikovnem čutu za jezik okolja. Knjižni normi in predpisom se je podrejal »cum grano salis«,

ostajal pa je odprt in sprejemljiv za jezikovne posebnosti, predvsem za besedje, ki ne omejuje izrazne oz. izpovedne moči umetnostnega jezika in slogovno primerno barva pripoved ter tako sooča in povezuje različne socialne zvrsti slovenskega jezika. »Ljudski svet« ima svoje zakonitosti, zato njihovega jezika ni mogoče potvarjati, spreminjati in prilagajati normi in predpisu. Potrč je to strnil v izvirno metaforo o »umetnem fabriciranju jezika«, ki ne more upovediti žive govorice okolja, iz katerega prihajajo njegovi junaki. »Fabriciran jezik« je podoben izražanju Cankarjeve učiteljice, ki je elkala in otroke na klancu učila matematiko s pomočjo neživljenjske primere s pomarančami: »Ena jedel pomaranča in eden jedel pomaranča sta dve jedel pomaranči.« Razumljivo, da je Potrč jezikovno in slogovno Cankarjev učenec, ko slika haloškega kmeta – če ni hotel biti smešen, kot je bila smešna Cankarjeva učiteljica, ki ni razumela okolja in je v njem tudi jezikovno izstopala, so njegovi junaki morali biti tudi jezikovno vraščeni v haloško okolje, ne samo miselno, ampak tudi jezikovno. Mimo Cankarjeve šole zato ni šlo, slogovno in jezikovno je »način, kako sem kaj napisal, /je/ že imel podlago pri Cankarju« (Novak Kajzer 1993: 176).

Potrčev jezik je živ in knjižni, a ne privzdignjen in umetno odtujen od vsakdanjega sporazumevanja v okolju, ki določa njegove literarne like, npr. v Kreflovi kmetiji. »Kočarji, težaki, kmetje na blatnih njivah, oblečeni v razcapane in oguljene cunje«, ne govorijo, kot piše v slovnici, slovarju ali pravopisu:

Pred svetom se sicer še znajo zadržati, kakor se tudi za v mesto zagmašno oblečejo, ali doma, to je v gorici in pri spravljanju stelje, pri žetvi in košnji, pri mlačvi in ličkanju pa je ta svet ko samemu sebi odprta knjiga – nič se še ni po nočeh zgodilo, kar ne bi bilo pri belem dnevu očitno. In tod nekje so bili položeni temeljni kamni mojega pisanja. Tod, med tem ljudskim svetom, se je lahko do sita napasla moja otroška in fantovska vedečnost. Če gre komu hvala za takšno moje pisanje, kakršno je, potem gre ta zahvala mojemu najbolj domačemu svetu, ki se mi je tako za na veke ali z grenkobo ali s prešernostjo v dušo zapisal. Tako ni moglo biti pri meni nobene večerniške vzgoje; šlo je za tisto, kar je Župančič v Dumi terjal: krepka primera – dala bi zanjo cekin. (Potrč 1981: 18)

3.1 Kako je torej s Potrčevim jezikom? Povezave z Župančičem ni videti, čeprav sam opozarja, da mu je bil pesnik zelo blizu, zlasti pa »ga je osvajał« njegov jezik, njegova lepota in moč jezika (Košir 1982: 346). Čeprav navidezno drugačna, pa sta jezikovno oba črpala iz ljudskega jezika. Potrč je v izgubljanju starih besed in ljudskega govora prepoznaval »siromašenje

lastnega slovenskega jezika« (Potrč 1983: 9), zato se je zavzemal za »krepko primero«, saj lahko le »pristna ljudska govorica« daje slovenskemu jeziku, zlasti umetnostnemu, ustvarjalno silo. Hofmana (1987: 378) je Potrč prese-netil z izjavo, da se je največ jezika naučil pri Župančiču, pri njegovi »živi, domiselni, nepotvorjeni ljudski govoric«. Nenavadna izjava, saj se na prvi pogled zdi, da dvorni pesnik in »realistični popisovalec trdega kmečkega življenja« nimata veliko skupnega. Toda prav v tem je Potrč drugačen, kot se kaže v stereotipu – z Župančičem ga povezujejo »lepota, melodija in gibčnost slovenskih besed«, zakladnica ljudskega jezika torej, kakršno je Potrč odkrival tudi pri klasikih slovenskega jezika:

/Ž/ivo in vredno more biti samo tisto, kar je pristno, kar živi in more živeti z ljudstvom ali more zaživeti za ljudi. Tod se srečujemo s Prešernom, z Župančičem, s Cankarjem, z Levstikom, s Kosovelom ... – vse drugo so igre in igrice za svojo lastno zabavo ali mučenje svoje lastne duše, vse drugo je votel zven, počen groš. (Potrč 1975: 124)

Estetiki ljudskega pisanja je bil Potrč zvest od svojih pisateljskih začetkov pa do zadnjih objavljenih vrstic, to pa je poudarjal ob vsaki priložnosti, tudi v literarnih kritikah, npr. Koprivčevih Sestankov:

Estetika slovenskega pisanja je prvenstveno ljudska, lahko bi tudi rekli kmečka; saj je naša najkvalitetnejša proza zrasla iz kmečkega okolja. /.../ Rovtarstvo ni duhovitost, duhovito pa je povedati na dostojen način še tako kočljive storije; ob takšnih prilikah je ljudsko izražanje vedno iznajdljivo, pri pisatelju pa kaže to na ustvarjalno moč izražanja. (Potrč 1950: 548)

4 Potrč se je zavedal velike razlike med slovensko knjižno normo in »preprosto kmečko govorico«, zato je za svojo materinščino priznaval narečno besedo, ne knjižne izreke. Dvojnično podobo slovenščine je spretno izkoriščal v umetnostnem jeziku, tako da je pisal »slovensko, nikoli narečno«, vendar je v knjižno podobo znal ravno prav vnašati tudi narečne posebnosti, zlasti severovzhodno besedje, ki je postalo prepoznavna značilnost njegovega literarnega jezika – sam ga je označil za svojskega, pristno ljudskega in do zadnjega vlakna slovenskega. Potrč se je z odločitvijo za tak umetnostni jezik še najbolj približal ravnovesju med ustvarjalno svobodo v jeziku pisatelja in dogovorjeno knjižno normo, ki jo določa slovničar:

Jezik – to je pisateljeva podoba, to je pisateljev odnos do bralca ali do človeka, do sočloveka; jezik je še več – pripoveduje o tistem, kar hoče pisatelj povedati, hkrati

pa razkriva tudi pisatelja, njegovo misel in čustvo ... vse tja do zadnje in najgloblje ali najbolj skrite kamrice ... do nagonosti. (Potrč 1983: 13)

S tem se je takrat strinjal tudi Beno Zupančič (1977: 336), ki je zapisal: »Pisatelji so zmeraj do neke mere zanikali obstoječe in doseženo, ne vem, zakaj naj bi tako ne delali tudi danes.«

Literatura

Anton Bajec, Rudolf Kolarič, Mirko Rupel, Jakob Šolar, 1956: *Slovenska slovnica*. Ljubljana: DZS.

Franček Bohanec, 1983: Potrčeva spoznavna in oblikovalna moč. Ivan Potrč: *Izbrano delo. Besede*. Šesta knjiga. Ljubljana: Državna založba Slovenije. 431–446.

Anton Breznik, 1924: *Slovenska slovnica*. Tretja izdaja. Prevalje: Tiskarna Družbe svetega Mohorja.

Andrej Budal, 1938: Ivan Potrč, Sin. *Ljubljanski zvon* 58/3. 182–183.

Jožica Čeh Steger, 2012: O Potrčevi zgodnji kratki prozi. Ivan Potrč: *Prepovedano življenje*. Maribor: Litera. 277–303.

Jožica Čeh Steger, 2006: O Potrčevi predvojni pripovedni prozi. *Jezik in slovstvo* 54/2. 221–231.

Matija Dermastia, 1978: O delavcu nimamo niti črtice. Intervju: Ivan Potrč. *Teleks* 34/15. 12–15.

Branko Hofman, 1978: *Pogovori s slovenskimi pisatelji*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Iztok Ilich, 2003: Ivan Potrč – čuteči socialni realist. V: *Ivan Potrč: ob 90-letnici rojstva in 10-letnici smrti*. Slovenska klasika. Ljubljana: DZS. 421–442.

Anton Janežič, 1911: *Slovenska slovnica*. Celovec: Tiskarna Družbe svetega Mohorja.

Marko Jesenšek, 2005: *Spremembe slovenskega jezika skozi čas in prostor*. Maribor: Slavistično društvo Maribor.

Marko Jesenšek, 2005a: *The Slovene Language in the Alpine and Pannonian Language Area*. Krakow: Universitas.

Marko Jesenšek, 2011: Položaj slovenskega jezika v Maistrovem času. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, letn. 82 = n. v. 47, 2/3. 230–244.

Marko Jesenšek, 2011a: Dvojnični razvoj slovenskega jezika v alpskem in panonskem jezikovnem okolju = The Slovene language duality development in the Alpine and Pannonian linguistic environment. *Stud. slav. (Ostrava)*, 15. 193–201.

Marko Jesenšek, 2013: *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. Maribor: Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Mariboru.

Marjeta Novak Kajzer, 1993: *Kako pišejo*. Ljubljana: Mihelač.

- Manca Košir, 1982: Intervju Sodobnosti: Ivan Potrč. *Sodobnost* 30/4. 337–349.
- Lino Legiša, 1969: *Zgodovina slovenskega slovstva VI. V ekspresionizmu in novi realizem*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Martina Orožen, 1996: *Oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju*. Ljubljana: Filozofska fakulteta: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Martina Orožen, 1996a: *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika: (od Brižinskih spomenikov do Kopitarja)*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
- Breda Pogorelec, 1961: O pluskvamperfektu v knjižni slovenščini. *Jezik in slovstvo* 6/5. 152–160.
- Ivan Potrč, 1950: Kritika – O Koprivčevih Sestankih. *Novi svet* 5/5. 444–451, 543–548.
- Ivan Potrč, 1961: Anketa o pluskvamperfektu. *Jezik in slovstvo* 6/7. 235–236.
- Ivan Potrč, 1975: Osebnost in gluha provinca. *Josip Vidmar*. Ljubljana: DZS. 123–127.
- Ivan Potrč, 1977: Jezik – to je pisateljeva podoba. *Sodobnost* 25/4. 332–334.
- Ivan Potrč, 1980: Torzo. *Sodobnost* 28/10. 849–851.
- Ivan Potrč, 1983: *Izbrano delo. Besede*. Šesta knjiga. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Ivan Potrč, 1990: Zgodaj že po svoji poti. *Borec* 42/12 (Franček Bohanec, Literarno omizje. Ljubljana: Mladika). 121–132.
- SJ (1983): *Slovenščina v javnosti*. Posvetovanje o slovenskem jeziku. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- Miroslav Slana, 1981: Kadar krava slovnico požre ... Pomenek s pisateljem Ivanom Potrčem. *7D*, 9/10. 18–19.
- Franček Šafar, 1960: Pisatelj Ivan Potrč. *Jezik in slovstvo* 5/5. 193–197, 233–239.
- Jože Šifrer, 1967: Ivan Potrč, Onkraj zarje. *Sodobnost* 15/4. 433–436.
- Jože Toporišič, 1976: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Franc Zadravec, 1972: *Zgodovina slovenskega slovstva 6. Ekspresionizem in socialni realizem*. Prvi del. Maribor: Založba Obzorja.
- Franc Zadravec, 1973: *Zgodovina slovenskega slovstva*. Maribor: Založba Obzorja.
- Beno Zupančič, 1977: Novo ni isto kot primitivno in nepismeno. *Sodobnost* 25/4. 334.

POTRČ AND THE QUESTION OF THE SLOVENE STANDARD LANGUAGE

Summary

In 1937 the publishing house Vodnikova družba published Potrč's book *Sin (The Son)*, which was reviewed by Andrej Budal in the 3rd number of *Ljubljanski Zvon* for the year 1938. He wrote that “/n/ov, močan pokrajinski val je s ‘Sinom’ vdrl v naše leposlovje” (“with *The Son* a new, strong regional wave has entered our belle letters”). He evaluated Potrč's language as a “neat unification” of the standard Slovene and of the Styria language, he

praised “multitude of beautiful expressions”, but he also warned about a lot of poor spelling or normative solutions. Potrč tried to understand the review, which he marked as “fair”, saying (“pišem svoj jezik /.../, imam svojo slovnico”) (“I write in my own language /.../, I have my own grammar”), but he did not follow it (“moji kmečki ljudje /so/ le takrat zaživali, ko so svojo slovenščino – a to sem vendar vedno hotel pisati! – po svoje govorili”) (“my people from the country lived only then, when they spoke Slovene in their own way – and this is what I always wanted to write about”). Regarding the use of the Slovene standard language in literature he stayed true to himself and that meant that he spoke in favour of a real speech, partially regional and partially dialect because he was able to “create a hero and his character” more realistically.

Potrč was very aware of the difference between the standard Slovene norm and the “simple country language”; nevertheless he chose the dialect language and not the standard accent as his mother tongue. He used the dual image of Slovene very neatly and so he wrote “Slovene, never dialectal”; he knew how to include the dialect features, mostly the North-East vocabulary, into the literary form and this became a recognisable feature of his literary language. He himself regarded it as unique, genuine folk and “to the last fibre Slovene”. By choosing such a literary language Potrč came the closest to the balance between the creative freedom in the language of a writer and the set literary norm defined by a grammarian: “Jezik – to je pisateljova podoba, to je pisateljev odnos do bralca ali do človeka, do sočloveka; jezik je še več – pripoveduje o tistem, kar hoče pisatelj povedati, hkrati pa razkriva tudi pisatelja, njegovo misel in čustvo ... vse tja do zadnje in najgloblje ali najbolj skrite kamrice ... do nagonosti.” (“Language – this is the writer’s image, this is the writer’s attitude towards the reader or towards a man; towards a fellow man; language is much more – it tells what the writer wants to say and at the same time it also reveals the writer, his thoughts, his emotions ... all the way to the deepest and the most secret den ... to the instinct.” (Sodobnost 1977, 25/4, 332). Beno Zupančič also agreed on this and he wrote: “Pisatelji so zmeraj do neke mere zanikali obstoječe in doseženo, ne vem, zakaj naj bi tako ne delali tudi danes.” (“Writers always, to some extent, denied the already existing and achieved and I do not know why they should stop with doing so today.”) (Sodobnost 1977, 25/4, 336).

POTRČ UND DIE FRAGE DER SLOWENISCHEN STANDARDSPRACHE

Zusammenfassung

Im Jahr 1937 erschien beim Verlag Vodnikova družba Potrčs Buch *Sin* (*Der Sohn*), das Andrej Budal in der dritten Nummer des Ljubljanski Zvon im Jahr 1938 rezensierte und schrieb, dass „mit ‚dem Sohn‘ eine neue, stark regionale Welle in unsere Belletristik eindrang“ („/n/ov, močan pokrajinski val je s ‚Sinom‘ vdrl v naše leposlovje“). Potrčs Sprache beurteilte er als „geschickte Vereinigung“ („spretno združitev“) der slowenischen Standardsprache und des steirischen Dialekts, er preiste „einen Haufen schöner Ausdrücke“ („kopico lepih izrazov“) und er wies auf viele schlechte Rechtschreibungs- und Normativlösungen hin. Potrč versuchte die Kritik, die er als „fair“ („pošteno“) bezeichnete, zu verstehen („ich schreibe in meiner eigenen Sprache /.../, ich habe meine eigene Grammatik“) („pišem svoj jezik /.../, imam svojo slovnico“), doch er befolgte sie nicht („meine Bauernleute lebten nur dann auf, wenn sie ihr Slowenisch – und so wollte ich doch immer schreiben! – wie sie selbst wollten, sprachen“) („moji kmečki ljudje /so/ le takrat zaživali, ko so svojo slovenščino – a to sem vendar vedno hotel pisati! – po svoje govorili“). Bezüglich der Nutzung der slowenischen Standardsprache in der Literatur „blieb er sich selber

treu“ („pri sebi ostajal“), was bedeutete, dass er die lebendige Sprache, teilweise regional und manchmal mundartlich bestimmt, verteidigte, falls er damit „den Held und seinen Charakter“ realistischer darstellen konnte.

Potrč war sich des großen Unterschiedes zwischen der slowenischen Standardnorm und der „einfachen Bauernsprache“ („preprosto kmečko govorico“) bewusst; trotzdem erklärte er die Mundart und nicht die Standardsprache als seine Muttersprache. Die Doppelgestalt der slowenischen Sprache nutzte er geschickt in seinem Schreiben aus, so dass er „slowenisch, nie in Mundart“ („slovensko, nikoli narečno“) schrieb; trotzdem trug er immer genau die richtige Menge von Mundarteigentümlichkeiten in die Standardsprache ein, vor allem den nordöstlichen Wortschatz, der eine erkennbare Eigenschaft seiner literarischen Sprache wurde – er selbst kennzeichnete sie als eigenartige, echte Volkssprache und „bis zur letzten Faser slowenisch“ („zadnjega vlakna slovenskega“). Potrč näherte sich mit der Entscheidung für so eine Kunstsprache noch am nächsten dem Gleichgewicht zwischen der schöpferischen Freiheit in der Sprache des Schriftstellers und der bestimmten Standardnorm des Grammatikers: „Die Sprache – sie ist Gestalt des Schriftstellers, sie ist die Beziehung zwischen dem Autor und dem Leser oder dem Menschen, dem Mitmenschen; die Sprache ist noch mehr – sie erzählt, was der Schriftsteller sagen möchte und gleichzeitig enthüllt sie ihn, seine Gedanken und Gefühle ... bis in das tiefste und das am meisten versteckte Kämmerchen ... bis Treibhaftigkeit.“ („Jezik – to je pisateljova podoba, to je pisateljov odnos do bralca ali do človeka, do sočloveka; jezik je še več – pripoveduje o tistem, kar hoče pisatelj povedati, hkrati pa razkriva tudi pisatelja, njegovo misel in čustvo ... vse tja do zadnje in najgloblje ali najbolj skrite kamrice ... do nagonosti.“) (Sodobnost 1977, 25/4, 332). Damit war auch Beno Zupančič einverstanden, als er schrieb: „Die Schriftsteller haben immer bis zu einem gewissen Punkt das Bestehende und das Erreichte verleugnet und ich weiß nicht, warum sie dies auch heutzutage nicht machen sollten.“ („Pisatelji so zmeraj do neke mere zanikali obstoječe in doseženo, ne vem, zakaj naj bi tako ne delali tudi danes.“) (Sodobnost 1977, 25/4, 336).